

Ломжець Ю. В.

кандидат політичних наук, доцент кафедри правознавства, Гуманітарний факультет Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), ylomzhets@dmil.com

ЛОБІЗМ ЯК ОЗНАКА ДЕМОКРАТИЧНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Аналізується поняття лобізму, його форми, а також передумови правового регулювання лобізму в Україні. Розглядаються позитивні та негативні прояви лобізму в демократичному суспільстві.

Ключові слова: лобізм, влада, політичний режим, демократія, народовладдя, плюралізм, група тиску.

Постановка проблеми. Із поступовим, проте невинним, формуванням громадянського суспільства в Україні, в наше життя входять явища, об'єктивно притаманні демократическим процесам, що виступають їх складовою частиною, атрибутом, ознакою. Серед таких явищ можна виділити й лобізм.

Лобізм як повноцінний демократичний інститут з'являється тоді, коли вже існують дві необхідні передумови:

1) наявність великого різноманіття інтересів в суспільстві, що виникає унаслідок його соціальної диференціації, розшарування, «спеціалізації»;

2) розширення доступу до влади на основі політичного плюралізму, що є характерним перш за все для демократичних режимів. У зв'язку з тим що влада об'єктивно не в змозі задовольнити одночасно і повно всі інтереси одразу, виникає проблема черговості, пріоритету здійснення тих або інших інтересів. Звідси закономірне прагнення різних груп і прошарків суспільства впливати на поведінку держави з метою переорієнтації політики на свою користь, стимулювати її, спонукати ухвалення вигідних для себе управлінських рішень.

Аналіз публікацій. Проблеми аналізу сутності лобізму, історії його становлення та розвитку торкалися багато західних науковців: М. В. Бятец,

Е. Ледд, А. П. Любимов, А. П. Малько, В. М. Соломатіна, П. А. Толстих, С. Файнер, Е. Хейвуд.

Різні аспекти лобістської діяльності в Україні та світі досліджують сучасні вітчизняні вчені: Ю. Г. Барабаш, Ю. М. Бисага, Ю. Ганжуров, М. Недюха, М. І. Росенко Т. М. Слінько, Ю. М. Тодика, М. Федорін, В. М. Шаповал.

Мета даної статті – проаналізувати сутність лобізму та визначити його значення для формування та розвитку демократичного політичного режиму.

Результати дослідження. У широкому значенні під лобізмом розуміють будь-яку діяльність громадян, асоціацій бізнесу, партій та інших організованих груп тиску (у тому числі і політичних) з відстоювання своїх активних інтересів [7].

Правовою основою лобізму в більшості демократично розвинених держав є конституційне положення, згідно з яким кожний суб'єкт суспільних відносин має право захищати власні інтереси всіма законними способами, зокрема беручи участь у формуванні державної політики та впливаючи на процес прийняття владних рішень.

Відповідно до ст. 40 Конституції України, у всіх громадян є право направляти колективні або індивідуальні письмові звернення до органів різних рівнів, до представників цих органів, які повинні здійснити розгляд звернень та надати обґрунтовані відповіді у встановлені законом терміни [1].

Найбільш наближеним до поняття політичний лобізм в Україні є поняття «звернення громадян». Ст. 3 Закону України «Про звернення громадян» передбачено, що зверненнями громадян є заяви (клопотання), пропозиції (зауваження), які надходять від громадян. Чинним законодавством передбачено, що заявою є звернення громадян із проханням про сприяння в реалізації регламентованих Конституцією та чинним законодавством їх інтересів і прав; клопотанням є письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, свобод чи прав тощо. У ст. 15 Закону України «Про звернення громадян» зазначається, що органи місцевого самоврядування, органи державної влади, і їх керівники, посадові особи та посадові особи установ, підприємств, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, до

повноважень яких належить розгляд заяв (клопотань), повинні своєчасно і об'єктивно їх розглядати, оцінювати зазначені в них факти, здійснювати прийняття рішень згідно з чинним законодавством, забезпечувати виконання цих рішень, інформувати громадян про наслідки розгляду їх заяв (клопотань) [2].

Поняття «лобізм» неоднозначно сприймається українським суспільством, оскільки більшість пов'язує його із так званим «тіньовим» лобізмом, який найчастіше асоціюється із найбільш негативними проявами цього явища – протекціонізмом, підкупом, зловживанням владою, тобто діям по задоволенню чийось корисливих інтересів на шкоду здійсненню інтересів суспільства. Крайнім вираженням негативного лобіювання можуть виступати незаконний тиск на представників влади, хабарництво, корупція, в результаті яких можуть прийматися незаконні управлінські рішення, а іноді й закони. Негативне ставлення до лобізму формується саме через таку практику. Проте наявність в державі «тіньового» лобізму вказує на слабкі місця в державному апараті, викриває впливові групи тиску, а отже й надає можливості їх нейтралізації.

При цьому демократичний лобізм виступає як нормальне явище, що виступає в якості необхідного політичного інституту демократичного процесу. Адже лобізм як система організаційного оформлення, вираження та представництва різноманітних групових інтересів такий самий невід'ємний елемент суспільства, як і самі інтереси, носії яких намагаються привернути до себе увагу влади. В цьому значенні лобізм виступає як форма законного впливу груп тиску на управлінські рішення державних органів з метою задоволення інтересів певних соціальних структур (організацій, асоціацій, територіальних громад тощо) [5].

Фактично лобізм доповнює конституційну систему демократичного представництва. Використовуючи можливості лобістської діяльності, різні соціальні групи, бізнесові, благодійні, комерційні та інші організації, що не спроможні захищати власні інтереси шляхом забезпечення свого представництва в парламенті, можуть у певний спосіб впливати на законотворчий процес, зокрема за допомогою прийняття тих чи інших законів, а також реалізацію політичних рішень. Вони вважають, що їхні інтереси мають бути належно

захищені. Через систему і практику лобізму згадані групи дістають реальну можливість представляти власні інтереси на загальнонаціональному рівні. До речі, парламент також складається з представників найпотужніших груп конкуруючих інтересів [6].

Цілі, які переслідує лобізм, можуть досягатися різними засобами і методами. Їх вибір залежить від політико-правової ситуації, що складається в країні, потенційних можливостей суб'єкта і особливостей об'єкту лобіювання. У світовій і українській практиці поширені наступні форми лобізму:

- підготовка досліджень, публікацій і прогнозів, покликаних вплинути на прийняття управлінських рішень;
- складання законопроектів і винесення їх на обговорення парламенту;
- виступ на слуханнях в профільних комітетах законодавчого органу;
- організація пропагандистських кампаній в засобах масової інформації з приводу підготовлюваних або прийнятих рішень;
- організація або участь в роботі науково-практичних конференцій, семінарів, зустрічей за участю представників органів влади;
- психологічний тиск на депутатів і представників виконавчої влади (дзвінки, листи на їх адресу, особисті візити впливових громадських діячів і активістів);
- мітинги, страйки, демонстрації, пікети та інше.

Як і будь-яке політичне явище, лобізм характеризується як позитивними, так і негативними рисами. До позитивних рис лобізму можна віднести наступні:

1) лобізм привертає увагу до різноманітних проблем, які часто залишаються поза увагою органів влади, тобто дозволяє розширити інформаційну базу прийняття управлінських рішень;

2) лобізм сприяє підвищенню політичної конкуренції в країні. Впливаючи на управлінські рішення, лобісти конкурують з органами державної влади, пропонують більш адекватні шляхи вирішення проблем. Тобто управлінський апарат отримує додаткові імпульси до розвитку;

3) лобізм виступає інструментом самоорганізації громадянського суспільства, за допомогою якого мобілізується суспільна підтримка або опозиція якому-небудь законопроекту, виявляється вплив на політику;

4) лобізм створює можливості для забезпечення інтересів меншості, бо виступає як специфічна форма прояву політичного плюралізму;

5) лобізм виступає способом досягнення компромісу, оскільки один із основних його принципів є взаємовигідне співробітництво. В практиці демократичного лобізму групи тиску відстоюють часто діаметрально протилежні інтереси, що сприяє збереженню рівноваги різних сил, пошуку консенсусу в прийнятті управлінських рішень;

6) демократичний лобізм, чітко врегульований законодавчо, обмежує можливості і практику корумпованого апарату управління, оскільки стає не вигідним використовувати незаконні дії, якщо існує легальна можливість просунути і захистити власні інтереси.

До негативних рис лобізму можна віднести:

1) лобізм часто використовується для відображення інтересів економічно сильніших груп, які мають більше фінансових ресурсів, а відповідно, і більш широкі можливості впливу на апарат управління;

2) лобізм може використовуватися для блокування дійсно важливих, потрібних управлінських рішень;

3) він може стати інструментом пріоритетного задоволення іноземних інтересів на шкоду інтересам державним;

4) лобізм інколи може виступати провідником незаконних дій, тиску на органи влади. Тут вже треба говорити про злочинні види лобізму (хабарництво, корупцію тощо), які підточують фундамент влади;

5) лобізм містить в собі чималу небезпеку «розмивання» народовладних засад суспільства, перетворення демократичних інститутів в потужний інструмент окремих владних груп.

Однією з основних негативних рис лобізму є схильність його учасників до задоволення своєкорисливих інтересів, створення живильного середовища для

можливих зловживань і корупції. Тому з розширенням практики лобізму зростає і арсенал засобів його обмежень. До них відносяться:

- жорстка правова регламентація лобізму;
- розширення кола його учасників і заохочення конкуренції між ними;
- підвищення професіоналізму та вимог до професійної етики державних службовців;
- вдосконалення механізму лобіювання.

Отже, лобізм, як і будь-яке соціальне явище, може використовуватися як на благо всього суспільства, так і у вузько-партійних, вузько-групових інтересах. Переважання в суспільстві позитивних рис лобізму над негативними залежить від соціально-економічного, політичного і культурного рівня держави, встановлення та затвердження в ній основних демократичних інститутів.

Література

1. Україна. Конституція. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : зі змінами, внесеними Законом України від 8 груд. 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

2. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.infodisk.com.ua/laws.htm>.

3. Бятец, М. В. Лоббизм в правотворческой деятельности [Электронный ресурс] / М. В. Бятец // Правоведение. – 1998. – № 1. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=145126>. – Загл. с экрана. – 5.06.2015.

4. Зущик, Ю. Лоббизм в Украине (Часть I) [Электронный ресурс] / Ю. Зущик. – К., 2000. – Режим доступа : <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/lobbizm-v-ukraine-chastina-i>. – Загл. с экрана. – 5.06.2015.

5. Малько, А. И. Лоббизм и право [Электронный ресурс] / А. И. Малько // Правоведение. – 1995. – № 2. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=151612>. – Загл. с экрана. – 5.06.2015.

6. Недюха, М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу [Електронний ресурс] / М. Недюха, М. Федорін // Віче. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1857>. – Назва з екрану. – 05.06.2015.

7. Профессиональный словарь лоббистской деятельности [Электронный ресурс] / сост. П. А. Толстых. – Режим доступа : <http://lobbying.ru/>. – Загл. с экрана. – 05.06.2015.

8. Росенко, М. І. Лобізм і його роль в діяльності сучасних парламентів, шляхи удосконалення діяльності лобістів в парламенті України [Електронний ресурс] / М. І. Росенко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 11. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=214>. – Назва з екрану. – 05.06.2015.

References

1. Konstytutsiya Ukrayiny. [Constitution of Ukraine] [Virtual Resource]. Access Mode: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96%E2%F0>. (Accessed 5June 2015).

2. Zakon Ukrayiny «Pro zvernennya hromadyan» [Law of Ukraine «On appeals of citizens»] [Virtual Resource]. Access Mode: URL: <http://www.infodisk.com.ua/laws.htm>. (Accessed 5June 2015).

3. Byatets M.V. Lobbyizm v pravotvorcheskoy deyatel'nosti [Lobbying in the law-making]. [Virtual Resource]. Zhurnal «Pravovedenie» [A magazine is «Jurisprudence»]. 1998. No. 1. Access Mode: URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=145126>. (Accessed 5June 2015).

4. Zushchyk Yu. Lobbyizm v Ukraine [Lobbying in Ukraine] (Part I) [Virtual Resource]. Kyiv, 2000. Access Mode: URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/lobbyizm-v-ukraine-chastina-i>. (Accessed 5June 2015).

5. Mal'ko A.Y. Lobbyizm i pravo [Lobbying and law] [Virtual Resource]. Zhurnal «Pravovedenie» [A magazine is «Jurisprudence»]. 1995. No. 2. Access Mode: URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=151612>. (Accessed 5June 2015).

6. Nedyukha M., Fedorin M. Lobizm yak sotsial'no-politychnyy fenomen: sutnist' i zasoby vplyvu [Lobbying as a socio-political phenomenon: the nature and means of influence] [Virtual Resource]. Viche [Veche]. 2010. No. 3. Access Mode: URL: <http://www.viche.info/journal/1857>. (Accessed 5June 2015).

7. Tolstykh P.A. Professyonal'nyi slovar' lobbistskoy deyatel'nosti [Professional Dictionary of lobbying activities] [Virtual Resource]. Access Mode: URL: <http://lobbying.ru/>. (Accessed 5June 2015).

8. Rosenko M.I. Lobizm i yoho rol' v diyal'nosti suchasnykh parlamentiv, shlyakhy udoskonalennya diyal'nosti lobistiv v parlamenti Ukrayiny [Lobbying and its role in modern parliaments, ways to improve the activity of lobbyists in the Parliament of Ukraine] [Virtual Resource]. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok [State administration: improvement and development]. 2010. No. 11. Access Mode: URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=214>. (Accessed 5June 2015).

Lomzhets Yu. V., Candidate of Sciences (Political), Associate Professor of the Department of Law Studies, Humanitarian Faculty of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), ylomzhets@dmil.com

Lobbying as a feature of democratic political regime

With the formation of a civil society in Ukraine, the phenomena objectively inherent to democratic process are coming to our lives, including their part, attribute basis. Lobbying also can be identified such these phenomena.

Keywords: *lobbying, government, political regime, democracy, sovereignty of the people, pluralism, pressure group.*

Ломжец Ю. В. кандидат политических наук, доцент кафедры правоведения, Гуманитарный факультет Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), ylomzhets@dmil.com

Лоббизм как признак демократического политического режима

Анализируется понятие лоббизма, его формы, а также предпосылки правового регулирования лоббизма в Украине. Рассматриваются

положительные и отрицательные проявления лоббизма в демократическом обществе.

Ключевые слова: лоббизм, власть, политический режим, демократия, народовластие, плюрализм, группа давления.